

Grålysning i daggry begynner når solens senter når opp til eller passerer 6° under horisonten og slutter ved soloppgang.

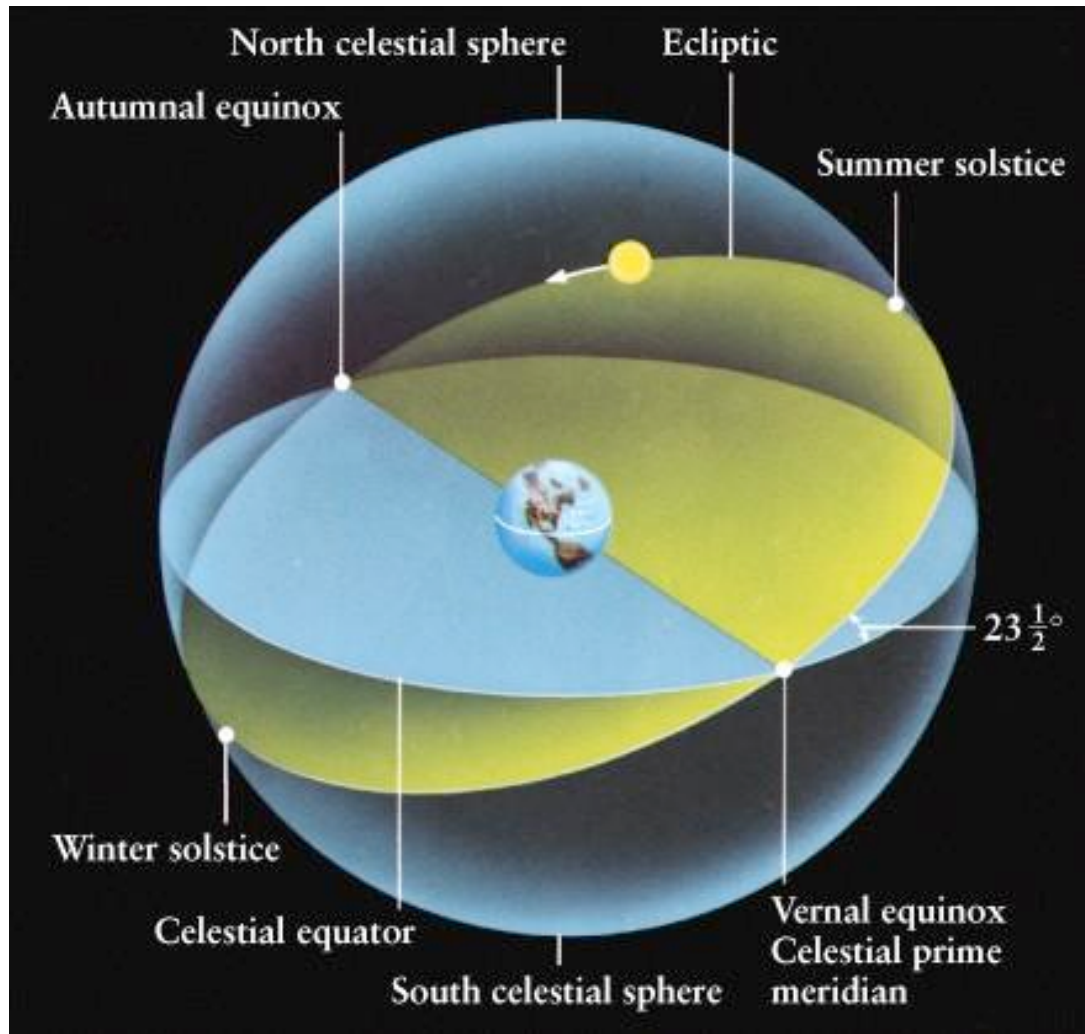
Tussmørket om kvelden begynner ved solnedgang og slutter når solens senter når eller passerer 6° under horisonten.

En mer praktisk definisjon er at i perioden med tussmørke og grålysning er det fremdeles så mye indirekte lys fra solen at man kan utføre utendørsarbeid uten bruk av kunstig lys.

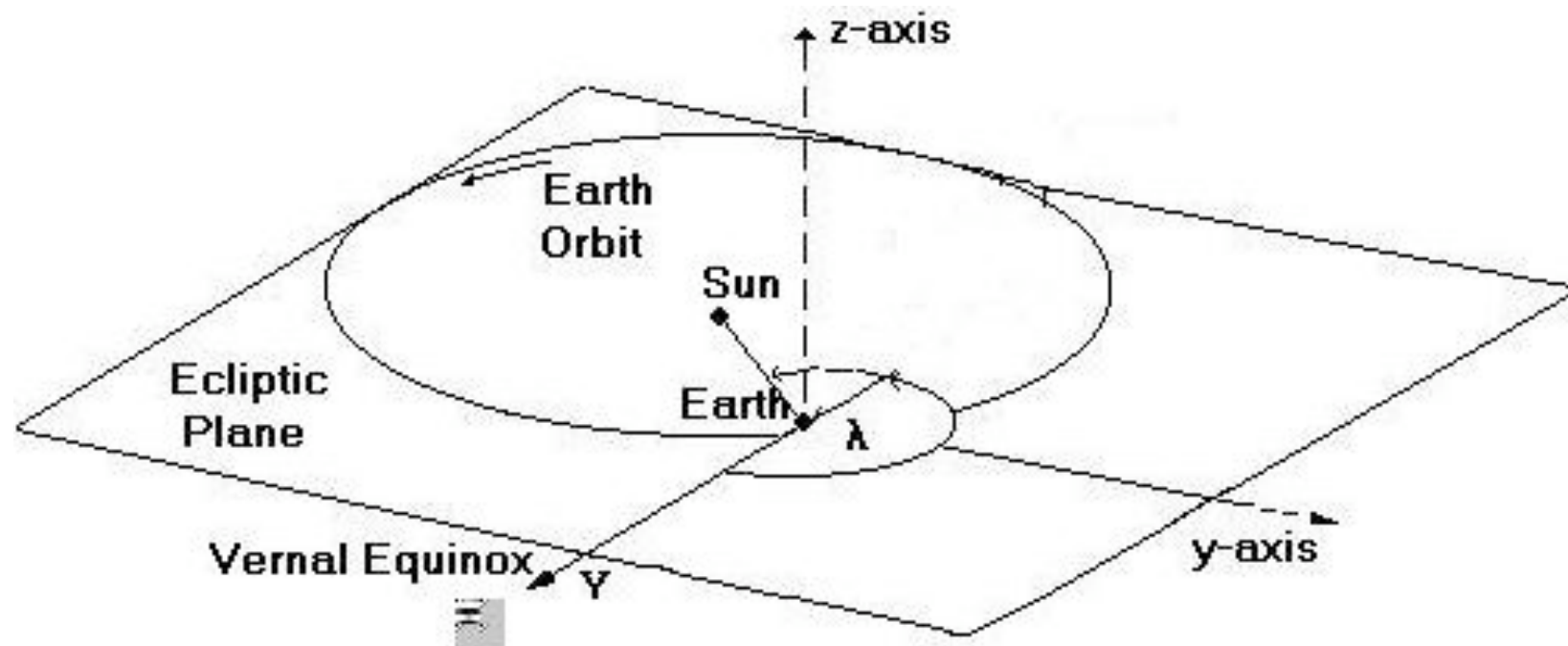
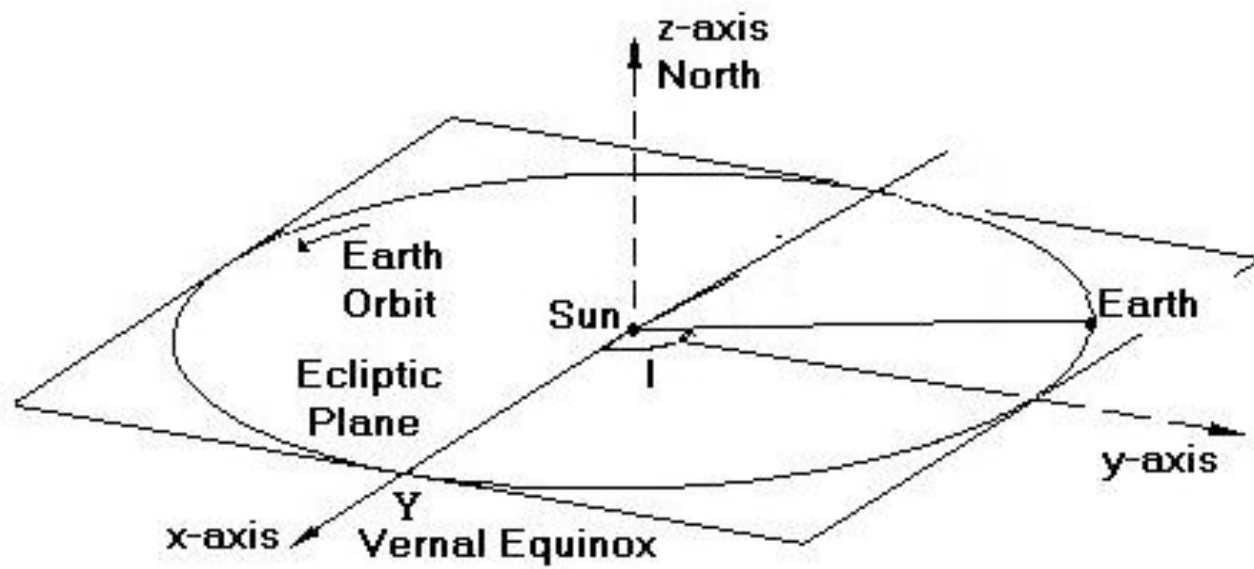
Nautisk tussmørke defineres som tiden hvor senter av solen er mer enn 6° , men mindre enn 12° under horisonten.

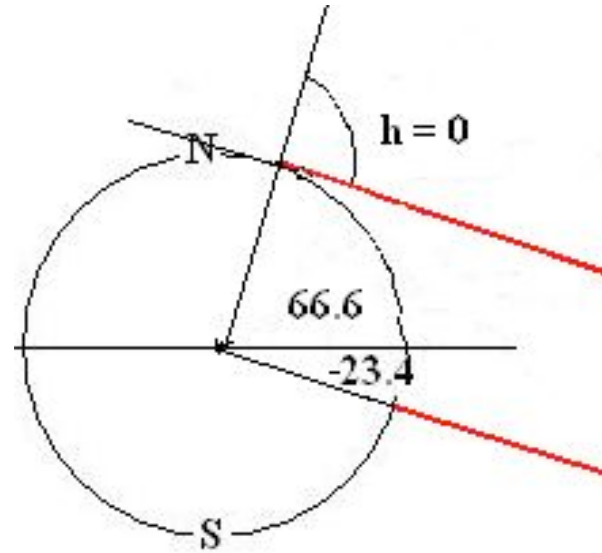
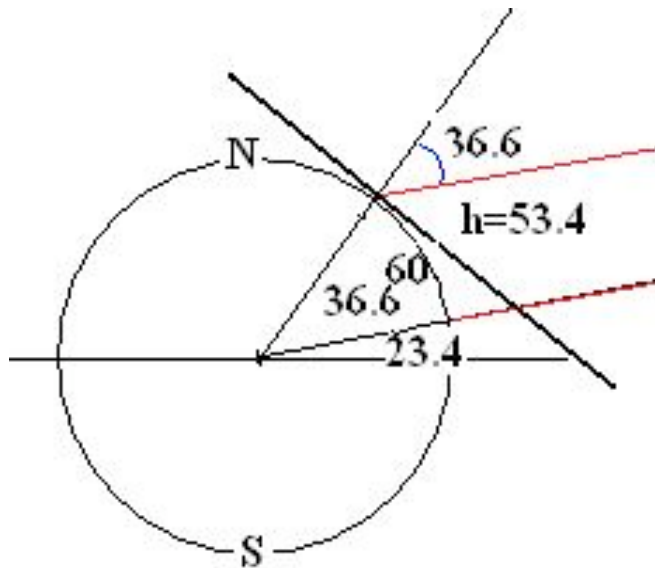
Soloppgang defineres til tidspunktet da den øverste rand av solskiven når horisonten.

Solnedgang defineres til tidspunktet da den øverste rand av solskiven forsvinner under horisonten.

Figuren viser himmelsfæren med jorden i sentrum og solen som beveger seg langs ekliptikken. Etter www.astro.virginia.edu/class/oconnell/astr12

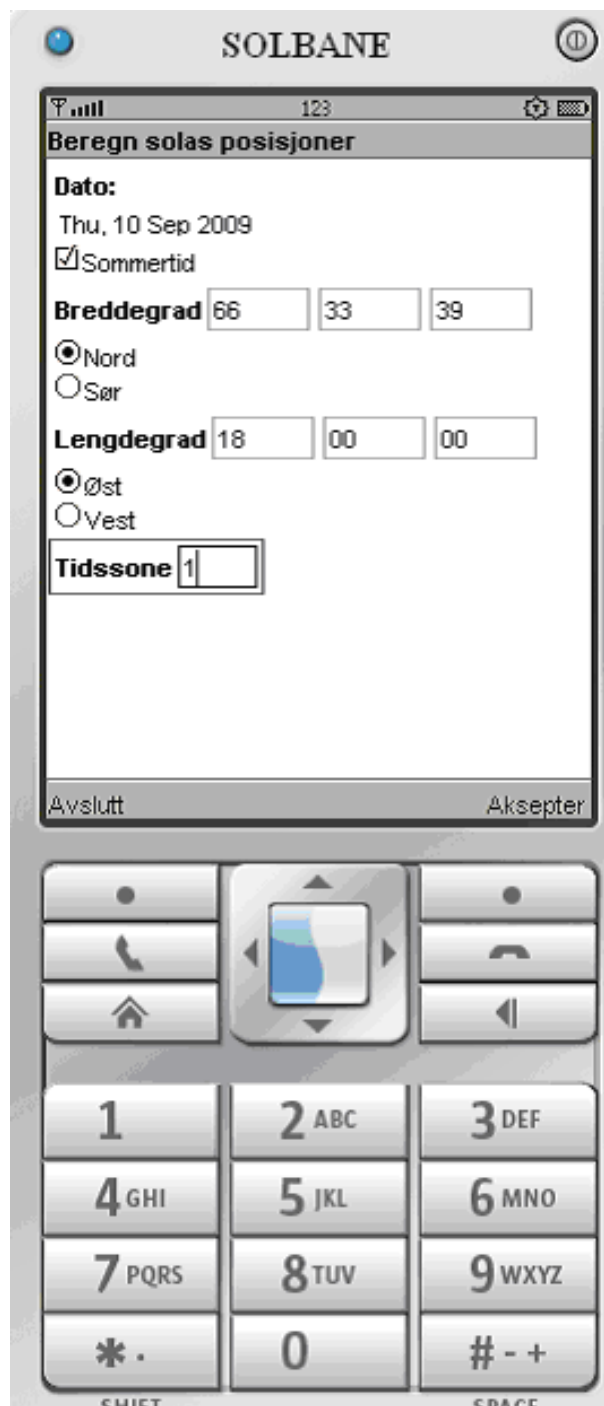

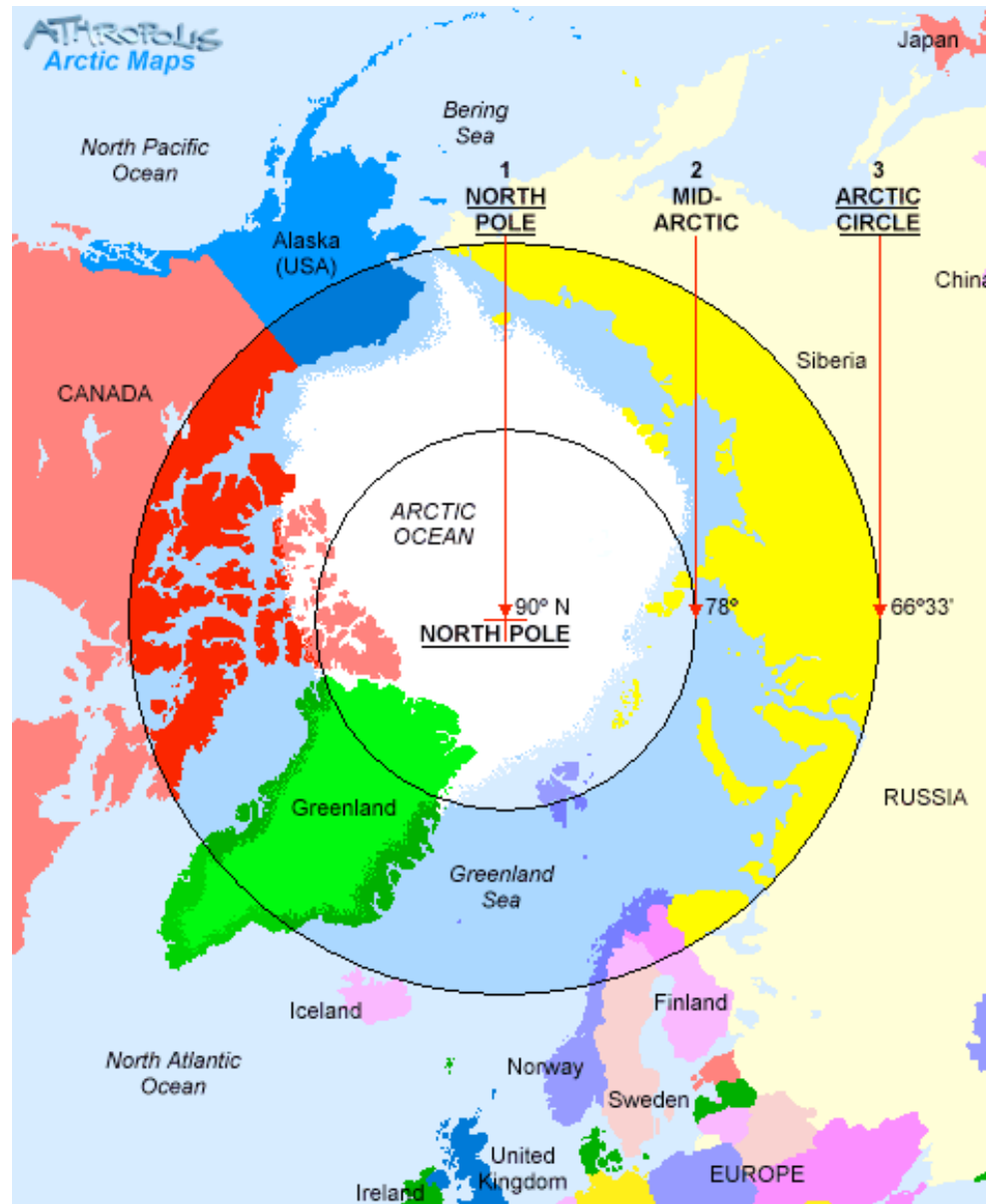

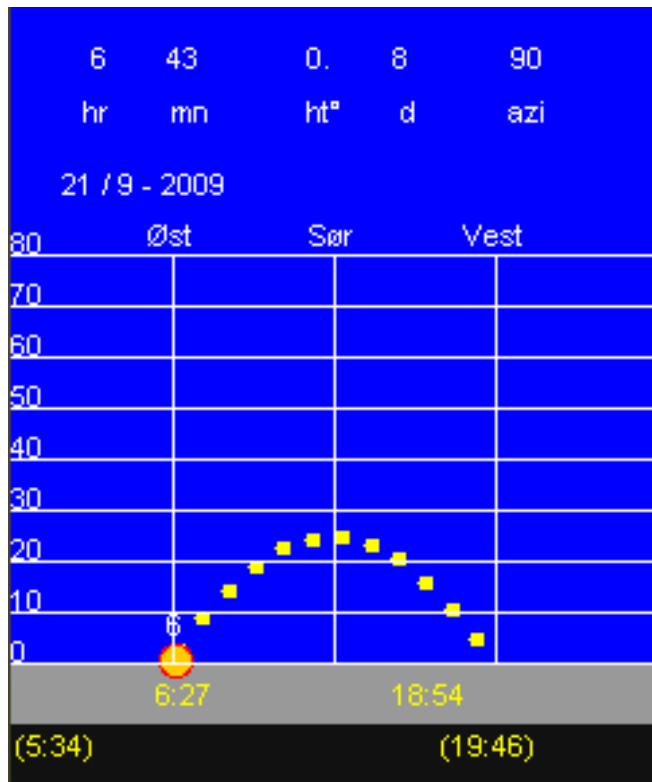
Solens zenitvinkel θ for en observatør som befinner seg på 60°N og 66°N er:

$\theta = \varphi - \text{solhøyden} = 60^\circ - 23.4^\circ = 36.6^\circ$ og $h = 90^\circ - \theta = 53.4^\circ$
sommersolverv

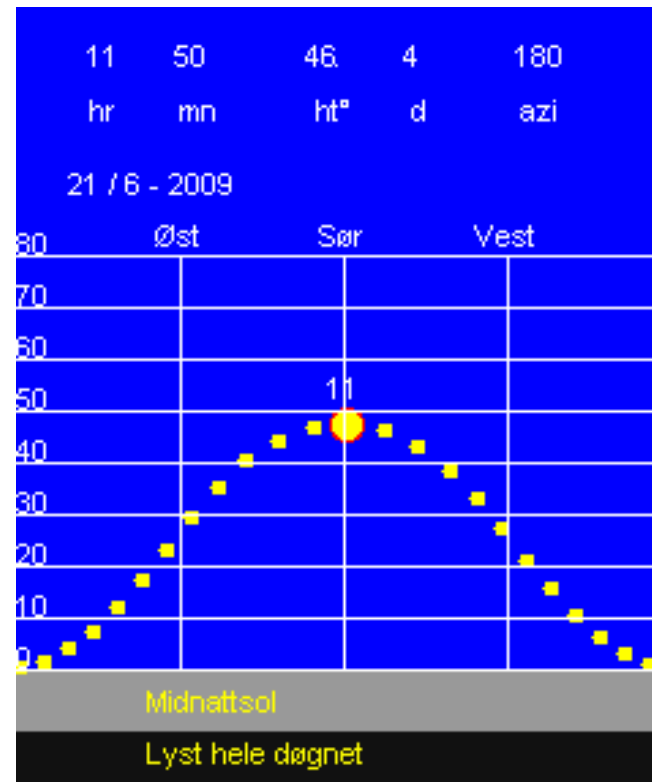
$\theta = \varphi - \text{solhøyden} = 66.6^\circ - (-23.4^\circ) = 90^\circ$ og $h = 90^\circ - \theta = 0^\circ$
vintersolverv

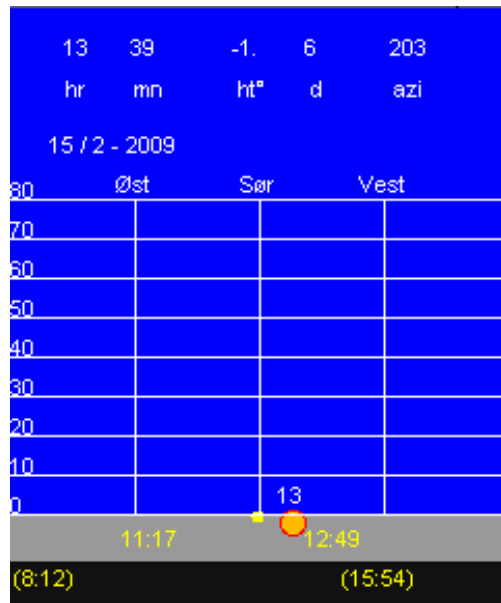

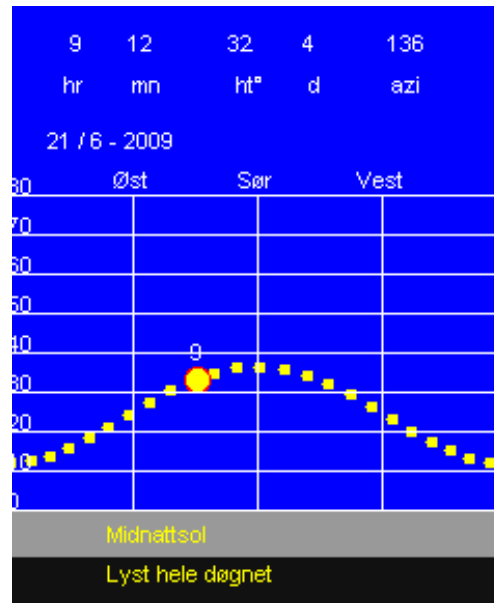
Høstjevndøgn 21. September
 på polarsirkelen $66^{\circ} 33' 38''$

Sommersolverv på polarsirkelen
 $66^{\circ} 33' 38''$ N

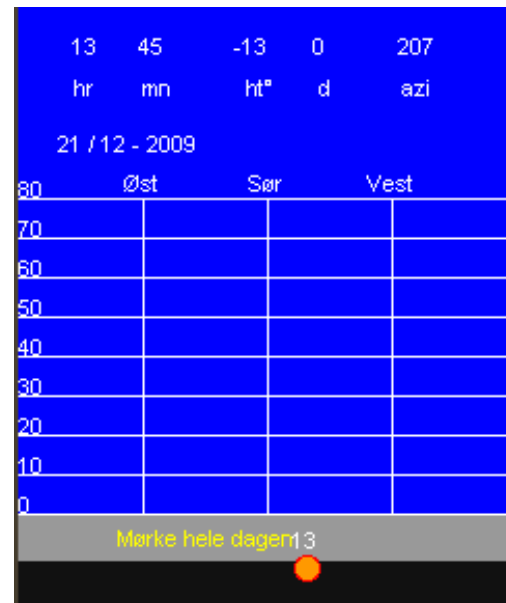
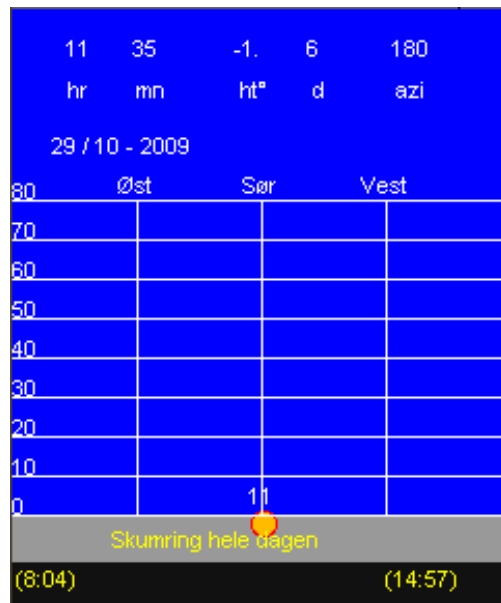

Øverste rand av solen kan skimtes
Rundt 15. februar på 78° N

Midnattssol og lyst hele døgnet
i område 2

Midt Arktis
posisjon 78° N 18° Ø

Solskiven forsvinner
omkring 27/10 og det
er skumring frem til
21/12. Mørke hele
dagen fra 21/12 frem
til 27/1

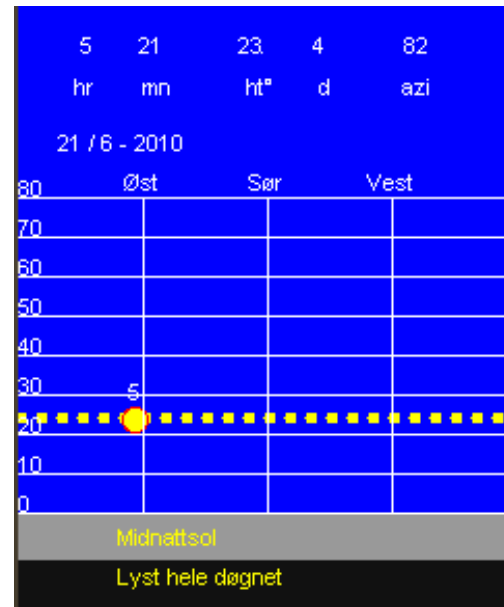
Mørke hele dagen fra 21/12

Nordpolen 90°N

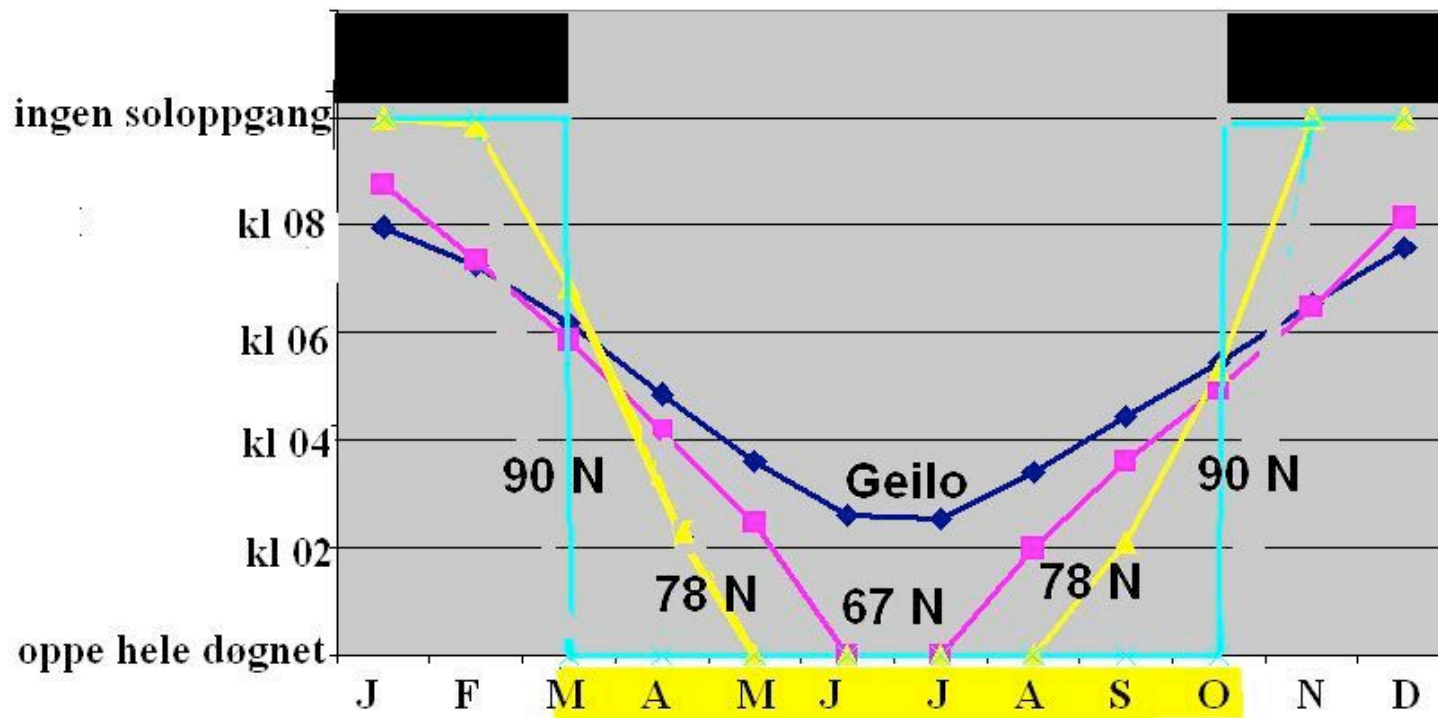
Skumring begynner ca 4. mars, og fra 21. mars er det midnattssol

Midtsommer går solen rundt horisonten $23^{\circ},4$

Solen forsvinner ca 25/10. og det blir mørkt ca 25/11 Det er mørkt frem til ca 5. mars, skumring begynner, og solen er tilbake 21.mars

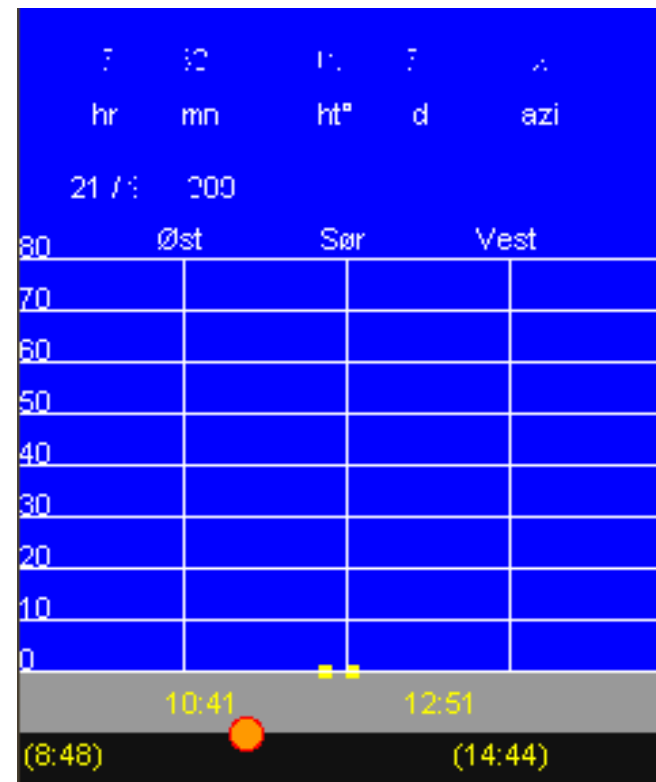
Figuren viser tidspunkt for soloppgang for de tre områder, 66°N, 78°N, 90°N og Geilo (60°N 31' 8" 20" Ø)

Månefasene betyr meget for
utendørsaktiviteter i nord.
En måneklokke er tilgjengelig
På mobiltelefon MOON til 2105

Vintersolverv 21. Desember
 1/2 grad nord for polarsirkelen = 67°

Vintersolverv 21. Desember
 på polarsirkelen $66^\circ 33' 38''$

